

властивого українському суспільству копного суду був його визначальною характеристикою. Його головним завданням було примирення кривдника та потерпілого, а також відшкодування збитків (Бедрій М. М. Основні ознаки українських копних судів (XIV-XVIII ст.) / М. М. Бедрій // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – с. 30-35). Досліджений у XIX столітті С. В. Пахманом суд сільського старости розглядав переважно дрібні кримінальні справи: лайка, бійки. Виключним завданням старости було примирення сторін, причому при негативному результаті справи воно ставало об'єктом розгляду волосного суду; передувала цьому, правда, ще одна спроба примирення, яку робив волосний старшина (Пахман С. В. Обычное гражданское право в России : в 2 т. / С. В. Пахман. – СПб., 1877. –Т. I. – с. 382-383).

Слід відмітити, що примирні процедури у кримінальному процесі та можливість вичерпання кримінального конфлікту за примиренням сторін були властиві й імперському (російському та австрійському) праву, що діяло на території України, хоча й дещо в урізаному вигляді.

Аналіз історичного досвіду примирення в українському праві дозволяє зробити щонайменше три висновки. По-перше, про народне, таке, що укорінено у ментальних характеристиках підґрунтя примирення у кримінальних справах. По-друге, історичне тлумачення поняття «примирення» дає можливість побачити у ньому одночасно процес та результат. З одного боку, це примирна процедура, з іншого, її позитивний результат, що означає вирішення існуючого між сторонами спору. По-третє, поняття «примирення» означає зняття психологічної напруги, викликаной спором.

Гліюпол І.М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу*

АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У зв'язку з розробкою та прийняттям Цивільного процесуального кодексу України особливої актуальності набуває питання глибокого теоретичного дослідження основних правових інститутів цивільного процесуального права, їх реформування з метою створення ефективної процедури здійснення судочинства у цивільних справах.

На сьогоднішній день у теорії цивільного процесу залишається дискусійним питання стосовно, де і коли виник інститут апеляційного провадження. Тому існують декілька точок зору та умовно їх можна поділити на два етапи виникнення: 1) виникнення апеляції пов'язують із закріпленням його в XVIII ст. у Франції; 2) виникнення апеляції пов'язують з існуванням Римської імперії, а вже пізніше – і народів Європи. Вважається що друга позиція є вірною, так як вона знаходить своє підтвердження в історії розвитку держави та права Давнього Риму.

У додержавний період Риму для захисту порушених прав особи застосовувались звичаї, пізніше – самоуправство (самовільний напад з ціллю встановлення такого положення речей, яке відповідало б дійсно існуючому праву особи, яка здійснює насилля) і самозахист (самовільне відображення чужої неправомірної поведінки: насилля дозволено відображати насиллям), нерідко й кровна помста. Із встановленням римської держави захист прав індивідуумів впорядковувався: вирішення спірних питань увійшло до компетенції державних органів, що призвело до формування цивільного процесу.

Особливістю римського права було те, що воно не знало поділу на право матеріальне та право процесуальне, а було єдиним в матеріально-правовому та процесуально-правовому проявах.

Сукупність ритуальних формул та жестів називалась «*Legis actio*» – позов із закону, що означало легісакційний процес, який характеризувався суворим формалізмом на першій стадії процесу («*in iure*») та вільною процедурою на другій («*in iudicio*»).

За часів імперії легісакційний процес в зв'язку із зміною суспільних відносин замінюється на формулярний. Для нової форми процесу було характерним відсутність судових інстанцій з поділом на вищі і нижчі. Він також мав дві стадії: *in iure* та *in iudicio*. В цьому процесі значно зростає роль претора, який прийшов на зміну магістрату, а саме: самостійне призначення судді, видача письмових вказівок щодо суті справи (формул), одноособове вирішення питань про подальший хід справи. Рішення судді по спору оскарженню не підлягало, воно одразу вступало в законну силу і визнавалось за істину.

В цей час з'являються перші способи оскарження. Так, проти всіх актів, здійснених магістратом (крім присяжного судді) допускалися *intercessio* інших магістратів. Більше того сторона, яка була незадоволена рішенням, могла отримати від магістрату відміну рішення шляхом «*restitutio in integrum*» (відновлення в попередньому стані), тобто реституцію стосовно рішення. Такі вимоги пред'являлися протягом року і підставою для відміни рішення слугували: прийняття рішення під впливом сили, страху, обману, лукавства або віку. У всіх випадках за скасуванням рішення слідував новий процес. Так рішення могло бути відмінене за допомогою едикту претора, вищестоящого претора або вищестоящого магістрату (Бондаренко Н. Л. До питання про розвиток та виникнення інституту апеляції зарубіжних країнах. Університетські наукові записи. – 2005. – № 3(15). – С.85-92).

При імператорі Діоклетіані (294р.) система подачі апеляції була такою: на рішення претора нижчих судів можна було апелювати до магістрату; на рішення нижчих провінційних судів апеляція подавалась правителям провінцій; на рішення правителів провінцій – вищим імперським чиновникам.

Подавати такі апеляції можна було неодноразово. Але при імператорі Юстиніані подача апеляцій по одній і тій же справі було скорочено до двох. В часи імператорів Діоклетіана та Костянтина до апеляційної скарги, поданої імператору, додавалися «libelli refutatori» (прохання з доводами, що спростовують рішення), та доповідна записка судді у виправдання винесеного ним рішення.

Апеляційне провадження спочатку було дуже непорядкованим, але остаточно закріплення отримало в період царювання імператора Юстиніана (527-565р.р.). В цей час були визначені терміни для подачі заяви про апеляцію та для пересилання справи у вищу інстанцію. Незгоду можна було оголосити усно в суді відразу ж після винесення рішення чи у письмовій формі на протязі 10 днів. Апеляційна скарга, яка подавалась імператору, повинна була оплачуватись визначеною апеляційною сумою. Апеляційна сума не вносились, якщо апеляція подавалась в яку-небудь іншу вищу інстанцію. Подача апеляційною скарги припиняла виконання рішення (Борисова Є. А. Апеляція в цивільному (арбітражному) процесі. – 2 в., випр. I доп. – М: Городець, 2000. – С. 12).

За неправомірну апеляцію були встановлені санкції, що виражалися в висланні на термін до двох років і конфіскації половини майна. До того ж змінюється процедура розгляду апеляційної скарги. Якщо раніше імператор виносив своє рішення на підставі присланих йому письмових пояснень судді і зацікавлених осіб, тобто на підставі матеріалів справи, то при Юстиніані мало місце досконале нове провадження у справі, із представленням сторонами додаткових доказів і їхнім дослідженням безпосередньо в судовому засіданні.

Таким чином, виникнувши в давньому Римі, інститут апеляційного оскарження продовжив своє існування шляхом рецепції римського права, отримавши свій подальший розвиток в судовому провадженні багатьох європейських країн, та на території України.

Холодницький Н.І.

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДУАЛІЗМУ СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ США

Як відомо, Сполучені Штати Америки є федеративною державою, і це позначилося на організації її державного апарату. Виходячи з історично сформованного принципу федералізму, американські законодавці створили систему прокуратури США як дуалістичну – вона складається з двох відносно автономних підсистем – федеральної прокуратури та про-